

بسم الله الرحمن الرحيم

پردازش زبانهای طبیعی

جلسه ۳

احسان الدین عسگری

بهمن ۱۴۰۲

<http://language.ml/>

دانشکده مهندسی کامپیوتر

آزمایشگاه پردازش هوشمند متن و زبان و علوم انسانی محاسباتی

asgari@berkeley.edu

Introduction to NLP challenges	Language	HW1- Text	HW2-Parsi-IO Bot
	Challenges of Language Processing		
	Lexical Relations - Word Net		
Preprocessing / Rule-based NLP	NLP Preprocessing		
	Rule-based NLP		
Statistical Language Model and Distributional Semantics	Tokenization	HW3 - Text/Token Classification	HW4 - Text Generation
	n-gram language model		
Word Vectors to Multi-head Attention	Deep/Representation learning (4)		
	Attention mechanism		
	Transformer		
Encoder Transformers and Fine-tuning	Encoder model		
	Classification/Token Classification model (2)		
Decoder Transformers and Prompt tuning	Decoder model		
	Prompt Tuning		
Encoder-Decoder Transformers	Encoder-decoder model		
	Tranlation models (2)		
Advanced NLP	PEFT (2)	Starting the final project including advanced topic	
	Multilingual NLP		
	Multimodal NLP		

ارزیابی

۱۲۰ نمره (برای تمرین‌ها)

۴ نمره پروژه پایانی

۲۰ نمره کوییزها (از هر مژول)

۲۰ نمره پایان‌ترم

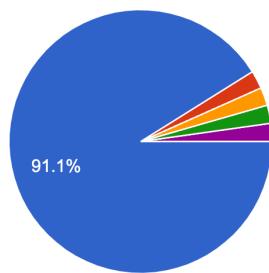
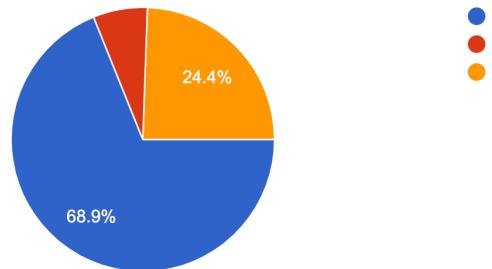
۰ تا سقف ۱ نمره حضور فعال و مستمر در کلاس

۰ تا سقف ۰.۵ نمره ارائه اختیاری صبحها

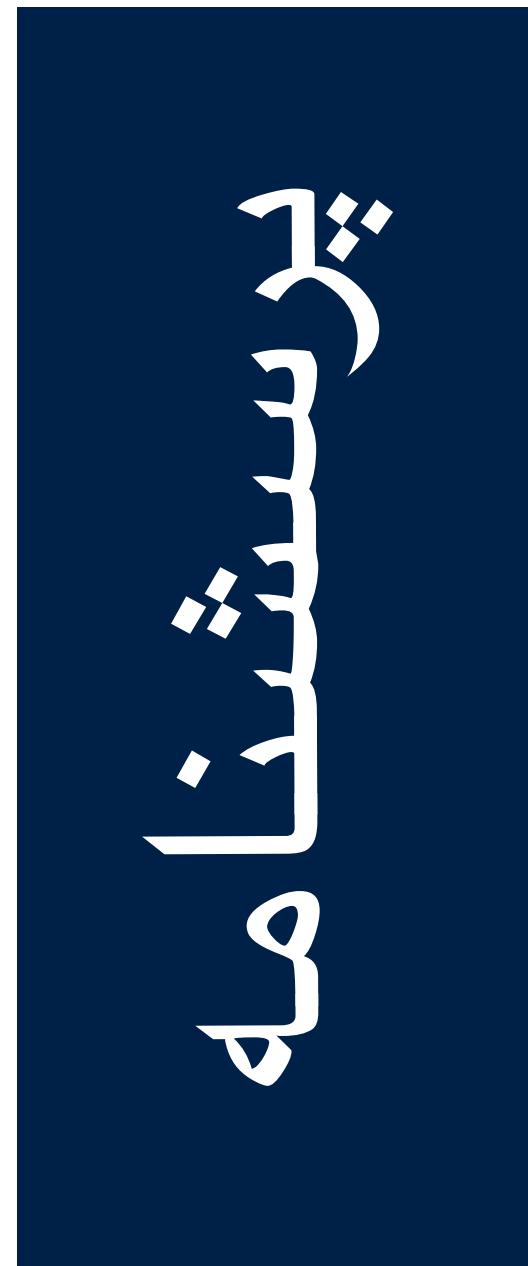
- البته توجه داشته باشید که ممکن است نمره‌های برخی بخش‌ها در انتهای ترم در نرمال‌سازی تغییراتی داشته باشند.

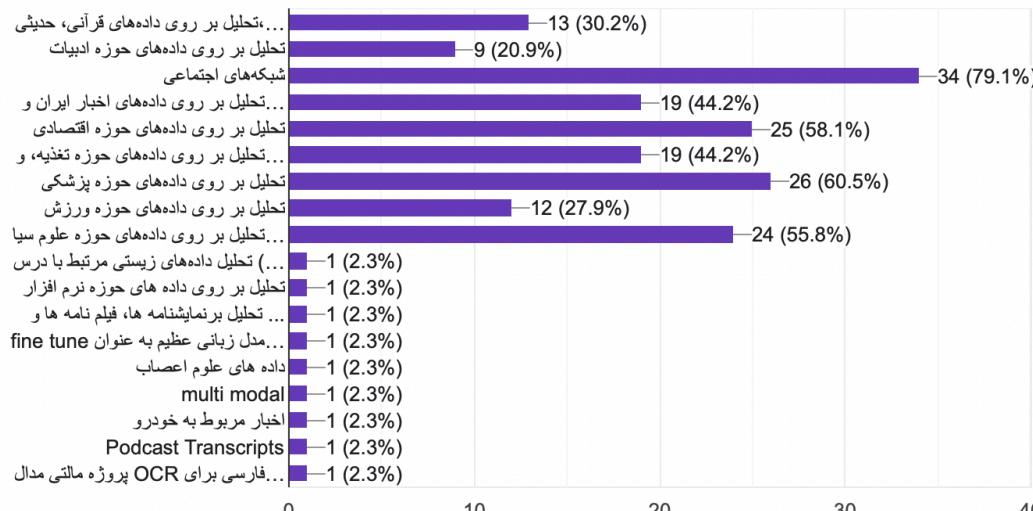
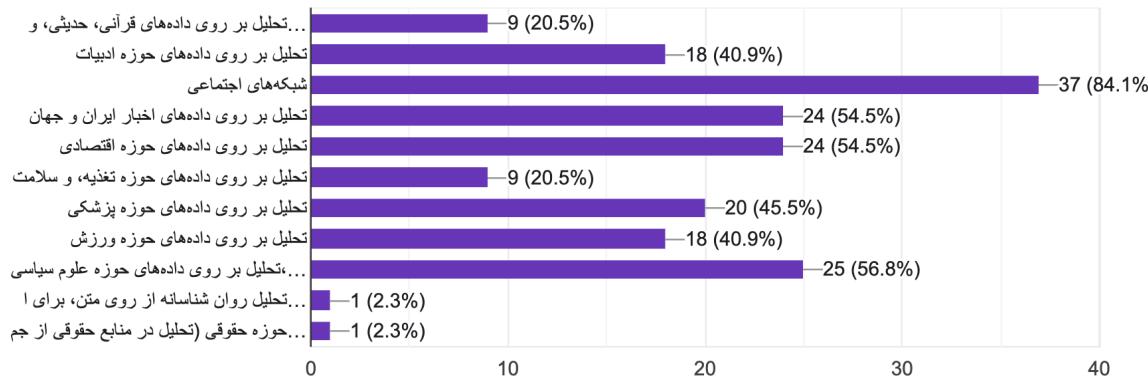
مقطع و رشته تحصیلی

- مهندسی کامپیوٹر
- مهندسی برق
- ریاضی و علوم کامپیوٹر
- مهندسی مکانیک
- مهندسی عمران - مهندسی حمل و نقل

نوع داده مورد علاقه

زبان

glk Gilaki
mzn Mazandarani
azb South Azerbaijani
lrc Northern Luri
psc Iranian Sign Language
vmh Maraghei
ntz Natanzi
nyq Nayini
sdh Southern Kurdish
bqi Bakhtiâri
Sistani
Behbahani
Birjandi

توقعات از درس

آشنایی عمیق با حوزه پردازش زبان طبیعی

انجام پروژه‌های عملی و تحقیقاتی در این زمینه

آشنایی با روش‌های استفاده و تنظیم LLM‌ها

آشنایی با مدل‌های مالتی مدل

آمادگی برای پژوهش

• اسلایدها و ساختار درس در بخش‌هایی الهام گرفته و بومی‌سازی شده و بعضی با استفاده از مطالب دروس زیر است:

- Marti Hearst - Applied NLP Class / UC Berkeley
- David Bamman - NLP Class / UC Berkeley
- Christopher Manning - Deep NLP Class / Stanford
- Noah Smith - NLP Class / CMU
- Michael Collins - NLP Class / Columbia University

• کتابها

- Dan Jurafsky and James H. Martin. Speech and Language Processing (3rd ed. Draft)
- Manning and Schuetze, Foundations of Statistical Natural Language Processing
- Ian Goodfellow, Yoshua Bengio, and Aaron Courville. Deep Learning

انتخاب متن دلخواه برای پروژه بررسی متن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- روابط واژگانی (lexical rel.)

کلمہ ۱

?

==

کلمہ ۲

یکسان

متفاوت

متفاوت

پکستان

نوشتار

معنا

- روابط واژگانی
  - فرم نرمال

فرم نرمال شده در مقابل فرمهای گوناگون

مشابه

یکسان (از نظر کاربرد)

نوشتار

معنا

○ خانه‌ی دوست - خانه دوست

○ امریکا - آمریکا

○ <NUM> ۱۱۰ - صد و ده

○ فینگلیش

ریشه (lemma) در مقابل ظاهر کلمه (surface form)

- روابط واژگانی
  - فرم نرمال
  - ریشه و ظاهر

معمولًا دارای اشتراک

دارای اشتراک

نوشتار

معنا

درخت - درختان

حمد - محمد

taught - teach

فاصله ویرایشی

• روابط واژگانی

- فرم نرمال

- ریشه و ظاهر

- خطای نگارش

معمولاً دارای اشتراک

متفاوت - بی معنا

معنا

نوشتار

○ مدرسه - مساله

○ مشقات - مشکلات

○ صابون - سابون

هم آوا

Homophone

یکسان

تلفظ

یکسان

نوشتار

هم نام (homonym)

متفاوت

معنا

روابط واژگانی

- فرم نرمال

- ریشه و ظاهر

- خطای نگارش

- هم نامی

○ خوان - خان

○ شیر^۱ - شیر^۲

○ مُلک - ملک

○ آهو^۱ - آهو^۲

تشابه غیرتصادفی

یکسان

نوشتار و لفظ

متفاوت

معنا

ساعت_۱ - ساعت_۲ ○

دلتا_۱ - دلتا_۲ ○

دستزدن_۱ - دست زدن_۲ ○

چند معنایی (polysemy)

• روابط واژگانی

- فرم نرمال

- ریشه و ظاهر

- خطای نگارش

- همنامی

- چندمعنایی

هم معنایی (synonymy)

- روابط واژگانی
- فرم نرمال
- ریشه و ظاهر
- خطای نگارش
- هم‌نامی
- چندمعنایی
- هم‌معنایی

متفاوت

یکسان

نوشتار

معنا

عظیم - بزرگ

○

خانه - منزل

○

در - باب

○

Water - H₂O

○

هم‌معنایی مطلق؟

شرط هم‌معنایی: به کار رفتن واژه هم معنا در تمام سیاق‌ها

متضاد (antonyms)

متفاوت

مقابل هم از یک منظر

نوشتار

معنا

- کلماتی که در یک ویژگی معنایی مقابله هم هستند.

- ولی بسیار شبیه هم هستند.

کوتاه - بلند

○

کند - سریع

○

مرتفع - پست

○

- روابط واژگانی
- فرم نرمال
- ریشه و ظاهر
- خطای نگارش
- هم‌نامی
- چندمعنایی
- هم‌معنایی
- متضاد

زیرشمولی (hypernymy) – فراشمول (hyponymy)

متفاوت

زیرشمول یا فراشمول

نوشتار

معنا

– وسیله نقلیه – اتوبوس

– انار – میوه

• روابط واژگانی

– فرم نرمال

– ریشه و ظاهر

– خطای نگارش

– هم‌نامی

– چندمعنایی

– هم‌معنایی

– متضاد

– زیرشمولی